

Date: 9th December-2025

AN'ANAVIY VA ZAMONAVIY QADRIYATLAR TO'QNASHUVI: IJTIMOY KAPITAL VORISIYLIKIGA TA'SIRI

Norqobilov Muzaffar Jumayevich

DXX ChQ "Yosh chegarachilar" HAL direktori Falsafa fanlari bo'yicha falsafa
doktori (PhD)

Annotasiya: Mazkur maqolada zamonaviy jamiyatda an'anaviy va zamonaviy qadriyatlar o'rtasida shakllanayotgan ijtimoiy dinamikalar, ular o'rtasidagi to'qnashuv va uyg'unlashuv jarayoni ijtimoiy kapitalning vorisiyligiga ko'rsatadigan ta'siri tahlil qilinadi. Oilaviy qadriyatlar, mahalla institutining o'zgarishi, raqamli ijtimoiylashuv, yoshlar ongida yuz berayotgan madaniy almashinuv, ijtimoiy ishonch va birdamlikning transformatsiyasi asosiy tadqiqot ob'ekti sifatida ko'rib chiqiladi. Maqolada ijtimoiy kapitalning avloddan avlodga o'tishi jarayonida global axborot makoni, migratsiya jarayonlari, urbanizatsiya hamda individualizm kuchayishining ijtimoiy oqibatlarini ham tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: ijtimoiy kapital, an'anaviy qadriyatlar, zamonaviy qadriyatlar, vorisiylik, ijtimoiy ishonch, mahalla, madaniy transformatsiya, raqamli madaniyat, avlodlararo uzviylik.

Kirish

XXI asrda ijtimoiy jarayonlar o'zining keskin o'zgaruvchanligi, axborot oqimining kuchayishi, global madaniy ta'sirlarning intensivlashuvi bilan xarakterlanadi. Ushbu sharoitda an'anaviy qadriyatlar tizimi yangi ko'rinishdagi zamonaviy qadriyatlar bilan to'qnashmoqda. Mazkur to'qnashuv ayniqsa yoshlar ongida, oilaviy munosabatlarda, mahalla hayotida, mehnat va ta'lim madaniyatida yaqqol ko'zga tashlanadi.

Ijtimoiy kapitalning asosiy komponentlari — **ishonch, norma, birdamlik, ko'ngilli hamkorlik, madaniy xotira** — jamiyat barqarorligining tayanchidir. Bu kapitalning avloddan avlodga uzviy o'tishini ta'minlash esa har bir jamiyatning strategik vazifalaridan biri sanaladi.

Zamonaviy sharoitda raqamli makonning kuchayishi, individualizm, migratsiya, urbanizatsiya va bozor iqtisodiyotining o'sishi an'anaviy ijtimoiy bog'liqlik mexanizmlarini o'zgartirmoqda. Shu sababli, an'anaviy va zamonaviy qadriyatlar o'rtasidagi muvozanatni topish — ijtimoiy kapital vorisiyligining asosiy sharti hisoblanadi.

Asosiy qism

1. Ijtimoiy kapital tushunchasi va uning vorisiyligi

Ijtimoiy kapital — jamiyatning ishonch, o'zaro yordam, ijtimoiy aloqalar tarmog'i, hamkorlik institutlari majmuasidir. U ikki yo'l bilan meros bo'lib o'tadi:

- **Gorizontaal vorisiylik:** jamoadan jamoga, qo'shnidan qo'shniga, oilaviy doiradan mahallaga o'tadigan qadriyatlar.
- **Vertikal vorisiylik:** avloddan avlodga, ota-onalardan bolalarga o'tadigan madaniy norma va ijtimoiy odatlar.

Date: 9th December-2025

An'anaviy jamiyatda bu jarayon barqaror bo'lsa-da, zamonaviy jamiyatda uning uzluksizligi ko'plab omillar ta'sirida murakkablashmoqda.

2. An'anaviy qadriyatlar: jamiyat barqarorligining tayanchi

O'zbekiston jamiyatida an'anaviy qadriyatlar quyidagilar bilan belgilanadi:

- Oila va qarindoshlik rishtalari
- Mahalla institutining kuchli pozitsiyasi
- Kattalarga hurmat, kichiklarga izzat
- Jamoaviylik va o'zaro yordam
- Milliy urf-odatlar va marosimlar

Bu qadriyatlar jamiyatda ijtimoiy kapitalning asosiy manbai hisoblanadi. Ayniqsa mahalla tizimi ijtimoiy nazorat, hamjihatlik, birdamlik va ishonchning markaziy mexanizmi bo'lib kelgan.

Ammo urbanizatsiya, migratsiya va iqtisodiy tafovutlar bois an'anaviy qadriyatlar o'zining bir qator funksiyalarini yo'qotmoqda.

3. Zamonaviy qadriyatlar: individualizm va global madaniyatning ta'siri

Zamonaviy qadriyatlar — ochiqlik, innovatsion fikrlash, shaxsiy erkinlik, individual muvaffaqiyat, raqamli madaniyat, tanlov erkinligi va ratsionallik kabi tamoyillar bilan xarakterlanadi.

Ular yoshlar ongiga asosan quyidagi kanallar orqali kiradi:

- internet va ijtimoiy tarmoqlar
- global madaniy kontent
- xorijiy ta'lim tizimlari
- mehnat migratsiyasi
- shaharlashuv

Bu qadriyatlar jamiyatga yangilik olib kiradi, lekin ular an'anaviy qadriyatlar bilan to'qnashgan holatlar ham ko'p:

- oilaviy vazifalar haqida tasavvurlar o'zgaradi
- mehnat va ta'limga munosabat individual tus oladi
- mahalla tizimiga qiziqish pasayadi

Natijada, ijtimoiy kapitalning asosiy elementi — **ishonch** yemirilishi mumkin.

4. An'anaviy va zamonaviy qadriyatlar to'qnashuvi va uning oqibatlari

Ikki qadriyat tizimi to'qnashishi jamiyatda quyidagi holatlarni yuzaga keltiradi:

4.1. Avlodlararo tafovutlarning kuchayishi

Yoshlarning dunyoqarashi global maydonga yo'nalgani sari ota-onalar bilan munosabatlarda madaniy masofa paydo bo'lmoqda.

4.2. Mahalla institutining zaiflashuvi

Shaharlanayotgan hududlarda qo'shnichilik aloqalari susayadi, bu esa ijtimoiy kapitalning vertikal uzviyligini pasaytiradi.

4.3. Ijtimoiy ishonchning kamayishi

Date: 9th December-2025

Ijtimoiy tarmoqlardagi ma'lumotlar, yolg'on kontent, individualizm va raqobat yuksalishi jamiyatdagi o'zaro ishonchni susaytiradi.

4.4. Madaniy identifikatsiya inqirozi

Yoshlar ko'pincha "men kimman?" savolida ikkilanmoqda: milliylikmi yoki globallikmi?

5. Ijtimoiy kapital vorisiyligini ta'minlash strategiyalari

Ijtimoiy kapitalning uzluksiz bo'lishi uchun quyidagilar muhim:

5.1. An'anaviy qadriyatlarni zamonaviy formatda tiklash

- raqamli mahalla tizimlari
- oilaviy tarbiya maktablari
- marosimlar va odatlarni soddalashtirish

5.2. Ta'lim tizimida madaniy uzviylikni mustahkamlash

- O'zbekiston tarixi va madaniyati bo'yicha interfaol, zamonaviy fanlar
- yoshlar uchun ma'rifiy loyihalar
- media savodxonlikni oshirish

5.3. Raqamli madaniyatni nazoratli rivojlantirish

- yoshlar ongida axborot gigiyenasini shakllantirish
- internetdan foydali foydalanish madaniyati

5.4. Mahalla institutini modernizatsiya qilish

- yoshlar uchun mahallaviy coworking va yoshlar markazlari
- raqamli ijtimoiy xizmatlar

5.5. Migratsiya jarayonida madaniy aloqalarni mustahkamlash

- chet elda yurgan yoshlar bilan madaniy bog'liqlik dasturlari
- vatanparvarlik loyihalari

Xulosa

An'anaviy va zamonaviy qadriyatlar o'rtasidagi to'qnashuv zamonaviy jamiyat rivojlanishining ajralmas qismidir. Bu jarayonning ijtimoiy kapital vorisiyligiga ta'siri murakkab, ko'p qatlamli va strategik ahamiyatga ega.

O'zbekiston jamiyati uchun eng muhim vazifa — ikki qadriyat tizimi o'rtasida muvozanatni topish, an'anaviy qadriyatlarni zamonaviy talablarga moslashtirgan holda yosh avlodga yetkazishdir. Aks holda, avlodlararo uzilish, ijtimoiy ishonchning kamayishi, mahalla tizimining zaiflashuvi kabi muammolar kuchayishi mumkin. Shunday bo'lsa-da, to'g'ri siyosat, ta'lim, media, mahalla va jamiyat institutlarining uyg'un ishlashi orqali ijtimoiy kapitalning uzviyligi barqaror ta'minlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Fukuyama F. *Trust: The Social Virtues and the Creation of Prosperity*. New York, 1995.
2. Putnam R. *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York, 2000.

Date: 9th December-2025

3. Coleman J. *Foundations of Social Theory*. Cambridge, 1998.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti qarorlari va farmonlari (2017–2024 yy.)
5. “Mahalla” tizimini rivojlantirish bo‘yicha normativ-huquqiy hujjatlar.
6. Sharipov O., Madaminov A. *Ijtimoiy kapital va modernizatsiya jarayonlari*, Toshkent, 2021.
7. Raqamli madaniyat va yoshlar siyosati bo‘yicha ilmiy maqolalar, O‘zbekiston Milliy Universiteti nashrlari.
8. UNESCO. *Culture and Youth Transformations*. Paris, 2020.

